

Wykonując jakąkolwiek pracę, w której korzystamy z cudzych opracowań, cytujemy lub odwołujemy się do czyichś wypowiedzi, opinii, myśli czy ilustracji, za każdym razem mamy obowiązek podania źródła, z którego korzystaliśmy. Zamieszczanie cytatów, odwoływanie się do innych autorów, wyliczanie pozycji bibliograficznych, buduje wartość pracy. Stanowi świadectwo odczytania i zapoznania się z pozycjami dotyczącymi opracowywanej tematyki, wzmacnia wypowiedź autorytetem cytowanego autora i buduje naukową wartość pracy i jej poprawność. Brak przypisów (cytatów) oznacza, że wszystko, co jest w pracy, stanowi wynik własnych przemyśleń autora pracy - być może oderwanych od rzeczywistości. Z kolei w przypadku korzystania z cudzej pracy (dane, wykresy, ilustracje, tekst) brak zaznaczenia, że kto inny jest autorem cytowanych fragmentów jest równorzędne z popełnieniem plagiatu. Plagiat stanowi naruszenie prawa i jest traktowane jak oszustwo, które absolutnie dyskwalifikuje całą pracę jak również jej autora.

Na świecie istnieje wiele stylów tworzenia przypisów a wybór określonego stylu zazwyczaj wynika ze standardu stosowanego w konkretnym wydawnictwie. W Polsce zasady tworzenia przypisów bibliograficznych określają normy: PN-ISO 690:2002 Dokumentacja. Przypisy bibliograficzne. Zawartość, forma i struktura. PN-ISO-2:1999 Informacja i dokumentacja – Przypisy bibliograficzne – Dokumenty elektroniczne i ich części.

W pracy należy się posługiwać się **przypisami** i **bibliografią**. Poniżej przedstawiono zasady ich formułowania. Dla ułatwienia odpowiednie zapisy wyróżniono kolorem.

PRZYPISY BIBLIOGRAFICZNE

Przypis bibliograficzny stanowi identyfikację źródła cytatu słownego lub rysunkowego, którą umieszcza się w tekście, bezpośrednio po cytowanym fragmencie.

Przypis najlepiej jest oznaczyć, zgodnie ze stylem harwardzkim, umieszczając po cytacie skrótową identyfikację wg wzoru: **"cytowany fragment"** (Iksiński, s. 54) z rozwinięciem pozycji w końcowym zestawieniu bibliograficznym. Jeżeli w bibliografii byłoby więcej pozycji tego autora, musimy zadbać o jednoznaczność przypisu, np. dodając rok wydania cytowanej książki (Iksiński, 2010, s. 54).

Ewentualnie można stosować (konsekwentnie w całej pracy) inny system, np.: zgodnie ze stylem tradycyjnym, oznaczać cytat cyfrą arabską pisaną tzw. indeksem górnym, wg wzoru: **"cytowany fragment"**¹ - któremu odpowiada opis pozycji bibliograficznej umieszczony na dole strony (ew. na końcu pracy) z podaniem strony, na której w oryginale znajduje się cytowany element: np.:

¹⁾ Iksiński J., *Ważna książka*, Gdańsk: Wyd.Bałtyk, 2005, s. 35.

BIBLIOGRAFIA

Bibliografia stanowi wykaz dokumentów bezpośrednio wykorzystanych przez autora przy sporządzaniu pracy. Podstawowy sposób pełnej identyfikacji pozycji bibliograficznej polega na podaniu następujących informacji:

- 1 **Nazwisko i imię autora** / autorów.
- 2 **Tytuł**. (Dla wydawnictw wielotomowych nr tomu i, gdy jest inny niż całości, jego tytuł.)
- 3 **Wydanie**.
- 4 **Miejsce wydania**:
- 5 **Wydawca**,
- 6 **Rok wydania**.
- 7 **Numer ISBN** (lub ISSN).

Ad 1 Nazwisko i imię autora / autorów.

Jeżeli praca ma od jednego do trzech autorów podawać należy nazwiska wszystkich wraz z imieniem lub jego pierwszą literą: **Iksiński Jan (...)** (dla 1 autora); **Iksiński J., Igrekowski K. (...)** (dla 2 - 3 autorów). Przy czterech autorach lub więcej podaje się nazwisko (i imię lub inicjał imienia) pierwszego z autorów i dodaje: *i in.* (co oznacza: i inni): **Iksiński J. i in. (...)**

Jeżeli jest to praca zbiorowa to podaje się redaktora (dopisek red.) umieszczając jego nazwisko po tytule książki: **Tytuł. Iksiński Jan (red). (...)** lub: **Tytuł. Red. Iksiński Jan. (...)**. Podobnie, po tytule, umieszcza się nazwisko tłumacza. Podając autora pomijamy jego tytuły naukowe.

Ad 2 Tytuł.

Tytuł książki podajemy zapisany **kursywą**, wg wzoru.: **Iksiński Jan. *Tytuł książki*. (...)**. Jeżeli jest to tekst w pracy zbiorowej (rozdział) czy artykuł w czasopiśmie, to podajemy tytuł wskazanej części normalną czcionką a kursywą tytuł dokumentu macierzystego, np.: **Iksiński Jan. *Tytuł dokumentu*. W: *Tytuł dokumentu macierzystego*. (...)**.

Ad 3 Wydanie.

Podajemy numer wydania wraz z ew. uwagami typu: wydanie poprawione, uzupełnione, zmienione (skrząc te wyrazy), np.: **Iksiński Jan. *Tytuł książki*. **Wyd. 2 popr.** (...)**. Numer wydania zawsze podajemy liczbą arabską. Jeżeli jest to pierwsze wydanie to pomija się ten element opisu (podobnie, gdy nie jest podany numer wydania).

Ad 4 Miejsce wydania:

Podajemy miejsce wydania. Jeżeli jest ich wymienionych na stronie tytułowej kilka, ale jedna z nazw jest wyróżniona, to wystarczy podać wyróżnioną lokalizację. Miejsce wydania kończymy dwukropkiem, po którym podamy wydawnictwo: **Iksiński Jan. *Tytuł książki*. **Wyd. 2 popr.** **Gdańsk:** (...)**. Gdy brak informacji o miejscu wydania, stosuje się zapis **b.m.** – który oznacza brak miejsca (wydania).

Ad 5 Wydawca.

Podajemy nazwę wydawnictwa: **Iksiński Jan. *Tytuł książki*. **Wyd. 2 popr.** **Gdańsk:** **Morska Agencja Wydawnicza.** (...)**. Jeżeli publikacja ma więcej niż jednego wydawcę, wówczas należy przyjąć nazwę wyróżnioną. Jeżeli jest to wydawnictwo powszechnie znane pod postacią skrótu (np. PWN, PIW) wystarczy podać sam skrót, bez podawania pełnej nazwy: **Iksiński Jan. *Tytuł książki*. **Wyd. 2 popr.** **Warszawa:** **PWN.** (...)**.

Ad 6 Data wydania.

Podajemy rok wydania pozycji: **Iksiński Jan. *Tytuł książki*. **Wyd. 2 popr.** **Gdańsk:** **Morska Agencja Wydawnicza. 2005.** (...)**. W przypadku braku ustalonej daty wydania, podaje się datę copyright lub datę druku, oczywiście oznaczając to, np: **Iksiński Jan. *Tytuł książki*. **Wyd. 2 popr.** **Gdańsk:** **Morska Agencja Wydawnicza. 2005 druk.** (...)**.

Gdy nie można ustalić roku wydania publikacji się zapis **b.r.** – który oznacza brak roku (wydania).

Ad 7 Numer ISBN (lub ISSN).

Numery ISBN (ISSN) należy podać w oryginalnej formie, z zachowaniem kresek lub spacji. Numery te podaje się tylko w odniesieniu do całości dokumentów, np. książek. W przypadku ich części np. rozdziałów z książek, artykułów z czasopism, ich podawanie nie jest konieczne.

Zatem pełen opis bibliograficzny naszej przykładowej pozycji wyglądałby następująco:

Iksiński Jan. *Tytuł książki*. **Wyd. 2 popr. **Gdańsk:** **Morska Agencja Wydawnicza. 2005. ISBN 83-1234-5678-9.****

Każdy element opisu oddzielamy takim samym znakiem interpunkcyjnym a kończymy zawsze kropką. Przykład z góry można zapisać:

Iksiński Jan, *Tytuł książki*, **Wyd. 2 popr., **Gdańsk:** **Morska Agencja Wydawnicza, 2005, ISBN 83-1234-5678-9.****

Jeżeli podajemy pozycję wydaną w języku obcym należy stosować zasady i skróty stosowane w tym języku, np.: w angielskojęzycznych podawać wszystkie słowa tytułu oprócz spójników dużą literą; pisać zamiast „red.” „Ed.” dla angielskojęzycznych i „Red.” dla niemieckojęzycznych. Po prostu podajemy tak jak jest zapisane na karcie tytułowej.

Korzystając z wydawnictw elektronicznych postępujemy analogicznie do pozycji książkowych, podając typ nośnika w nawiasach kwadratowych po tytule: [CD], [DVD], [e-book], [audio-book]. np.:

Kopaliński Władysław. Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych [CD-ROM]. Wersja 1.0.3.16. Łódź: Pro-media, 1998. ISBN 83-7231-731-3.

We wszystkich pozycjach bibliograficznych stosujemy jeden i ten sam styl rozdzielania elementów opisu.

PRZYPISY I BIBLIOGRAFIA DLA POZYCJI ONLINE

Kłopoty może stwarzać cytowanie materiałów zaczerpniętych z Internetu. Tutaj standardy jeszcze nie okrzepły i możemy spotkać dosyć zróżnicowane style. Jednak pamiętając, że celem opisu jest jednoznaczne zidentyfikowanie źródła i zachowując podstawowe zasady łatwo sobie poradzić. Obowiązuje nas podanie:

- A autora i tytuł tekstu
- B nazwy portalu
- C sposobu dostępu (online)
- D daty dostępu
- E adresu strony internetowej

Ad A **Autor**

Sprawa jest prosta, jeżeli odnosimy się do artykułu znalezionej w Internecie, wypowiedzi, materiału zamieszczonego na blogu, czy innego materiału, którego autora możemy zidentyfikować z nazwiska i imienia: **Iksiński Jan, Świat antyku, (...)**. Często jednak nie jesteśmy w stanie ustalić autora a jedynie stronę, z której zaczerpnęliśmy (cytujemy) jakieś ilustracje (np. strona ze zdjęciami historycznymi jakiegoś miasta lub portal typu YouTube). Wówczas podajemy od razu nazwę portalu - pkt. B.

Ad B **Nazwa portalu**

Nazwa portalu pokazuje zbiór stron internetowych, z którego korzystaliśmy. Może to być wspomniany YouTube, czyjaś autorska strona lub blog, strona (portal) Politechniki Gdańskiej lub innej instytucji, stowarzyszenia, itp. Taki portal może zawierać mnóstwo stron, dlatego potrzebne jest skonkretyzowanie, np.: **Wikipedia, hasło: Świat antyku, (...)**.

Ad C **Sposób dostępu**

Korzystając z materiałów dostępnych w sieci Internet musimy to wyraźnie zaznaczyć i robimy to wpisując w nawiasach kwadratowych słowo "online": **Iksiński Jan, Świat antyku, [online] (...)**. lub: **Wikipedia, hasło: Świat antyku, [online] (...)**.

Ad D **Data dostępu**

Internet jest źródłem, które nie zachowuje treści w niezmiennym formie (jak publikacje drukowane) i dlatego niezbędne jest podanie daty dostępu (też w nawiasach kwadratowych): **[dostęp 20.12.2017]**. Sprawę komplikuje to, że w krajach anglosaskich data zapisywana jest w systemie miesiąc - dzień - rok, co sprawi, że zapis 12.03.2017 może być interpretowany jako 12 marca (polski) lub 3 grudnia (anglosaski). Dlatego jednoznaczny będzie dopiero zapis: **[dostęp 5 kwietnia 2017]**.

Najwygodniejszy moim zdaniem, łączący sposób i datę dostępu, a jednocześnie jednoznaczny byłby zapis typu: **[online: 5 kwietnia 2017]**. Zatem nasza pozycja bibliograficzna przybiera postać:

Iksiński Jan, *Świat antyku*, [online: 5 kwietnia 2017], (...).

lub: Wikipedia, hasło: *Świat antyku*, [online: 5 kwietnia 2017], (...).

Ad E Adres strony internetowej

Bardzo ważne jest, aby adres internetowy podany był w całości, np.:

<http://www.bardzowaznastrona/antyk/grecja/358%SKSH.html> (staramy się nie rozdzielać adresu i podać go w jednej linii). Jestem zdania, że można pomijać słowo Internet dla dostępu online, chyba, że korzystamy z jakiejś wewnętrznej sieci, to wtedy należy ją określić.

Całościowy opis wyglądałby zatem następująco:

Iksiński Jan, *Świat antyku*, [online: 5 kwietnia 2017], <http://www.bardzowaznastrona/antyk/grecja/358%b>.

lub, dla źródeł bez określonego autora:

Wikipedia, hasło: *Świat antyku*, [online: 5 kwietnia 2017], https://pl.wikipedia.org/wiki/swiat_antyku.

Podobnie jak pozycjach książkowych, we wszystkich pozycjach bibliograficznych stosujemy jeden i ten sam styl rozdzielania elementów opisu (kropka lub przecinek) i kończymy kropką.

PRZYPOMNIENIE RÓŻNIC MIĘDZY PRZYPISEM I BIBLIOGRAFIĄ (I KILKA UWAG).

Przypis odnosi się do konkretnej wypowiedzi, stwierdzenia, ilustracji, które cytujemy w swojej pracy. Na podstawie tego przypisu każdy może sprawdzić czy faktycznie we wskazanym miejscu znajduje się to, co cytujemy. Dlatego podajemy konkretny numer strony z książki lub adres internetowy prowadzący do danego wpisu czy ilustracji.

Pozycja bibliograficzna odnosi się do całej książki albo portalu, z którego korzystaliśmy, jako źródła naszej wiedzy.

Jeżeli chcemy, aby nasza praca była poważnie traktowana, należy korzystać z poważnych źródeł. Internet jest pełen cennych informacji, ale również kompletnych bzdur. Trzeba umieć rozróżnić materiały, na których można się opierać od wątpliwych.

Najlepiej korzystać z materiałów, których autor jest jednoznacznie określony. Oczywiście cenniejsze są źródła autorów znanych i publikowanych książkowo. Jeżeli nie można określić autora to portal PWN, National Geographic, czy choćby Wikipedia jest wartościowszym źródłem niż Pudelek, czy Buziaczek.pl.

Internet bardzo często wykorzystywany jest jako źródło ilustracji. Cytując taką ilustrację też staramy się podać autora (np. zdjęcia) dopiero, gdy to nie jest możliwe pozostajemy przy podaniu portalu, daty dostępu i pełnego adresu strony. Taki przypis nie może wystąpić w formie skróconej jak w przypadku ilustracji i przypisu książkowego (np.: Iksiński, s.32). Zwykle jednak pod ilustracją dajecie opis co ona przedstawia, którego uzupełnieniem będzie taki rozbudowany internetowy przypis, np.:

Teatr w Priene. [online: 5 kwietnia 2018], <http://www.bardzowaznastrona/antyk/grecja/358%b>.

Należy pamiętać, że dla pojedynczej ilustracji z jakiegoś portalu nie trzeba (czasem nie należy) wykazywać go w spisie pozycji bibliograficznych. Jeżeli natomiast wielokrotnie korzystaliśmy z danego portalu, z różnych jego stron, to w spisie bibliografii powinniśmy go podać, modyfikując opis dat dostępu i skracając adres do najważniejszych elementów, np.:

Wikipedia, [online: marzec - kwiecień 2018], <https://pl.wikipedia.org/wiki/>.